

Извештај за органското производство во Македонија

Извештајот е подготвен како завршен дел од курикулумот за Академијата за Органски Лидери на ИФОАМ 2015-2016

Основни карактеристики

Жители	2.1 мил.
Големина	25.713 км ²
Жители во рурални средини	43% (2013)
Сончеви денови во годината	306 (2013)
Највисока тем	38С (Јули 2014)
Најниска тем	-8 (Јан 2014)
Главен град	Скопје
Жители на Скопје	700.000
Средна плата (2015)	350 евра
Куповна моќ	2.500 евра/жител

Земјоделието во Македонија – историски осврт

Земјоделието секогаш била силна гранка во Македонија – со повеќе од 300 сончеви денови во годината и околу една петина од населението кое работи во земјоделе. Земјоделието допринесува со 17% во БДП во 2014 (вклучително и процесирани производи) – и претставува третиот најголем сектор во земјата по финансиски услуги (20%) и по административниот сектор (19%). Извозот на земјоделски производи е претставен со 6,25% од вкупниот извоз. (Извор: Светска Банка, 2013 и Државен завод за статистика на РМ).

Во Македонија работната сила е претставена со 942.420 индивидуалци, од кои 648.200 се вработени (31% се невработени). 17% од вработените работат во земјоделе, или гранки поврзани со земјоделието, претставувајќи 5,5% од целата популација во земјата.

Годишен раст на вредноста на земјоделскиот сектор е со средна вредност од 2.6% во минатата декада – индикатори покажуваат дека контрибуцијата на секторот би можела да биде далеку повисока. Се претпоставува дека околу 30% од обработливата земја не се култивира, додека само една петина од земјоделското земјиште кое има услови за наводнување, всушност се наводнува (Државен завод за статистика на РМ).

Постојат неколку пречки кои го оневозможуваат остварувањето на потенцијалот на секторот – меѓу другото тоа е несоодветно наводнување, проблеми со плодноста на почвата, и постојење на мали и фрагментирани фарми. Наводнувањето е критично за да се зголеми производството на високо квалитетните насади за кои Македонија би можела да ужива конкурентна предност. Проблемите со плодноста на почвата, како што е ерозијата, ја лимитираат продуктивноста. Додека малите фарми би можеле да бидат конкурентни во зависност од типот на производство, моменталната поставеност на секторот го прави тежок процесот фармерите да можат да постигнат ефикасно производство со цел да постигнат обем на производство доволен за домашниот и странски пазар.

Статусот на органското земјоделско производство во Македонија

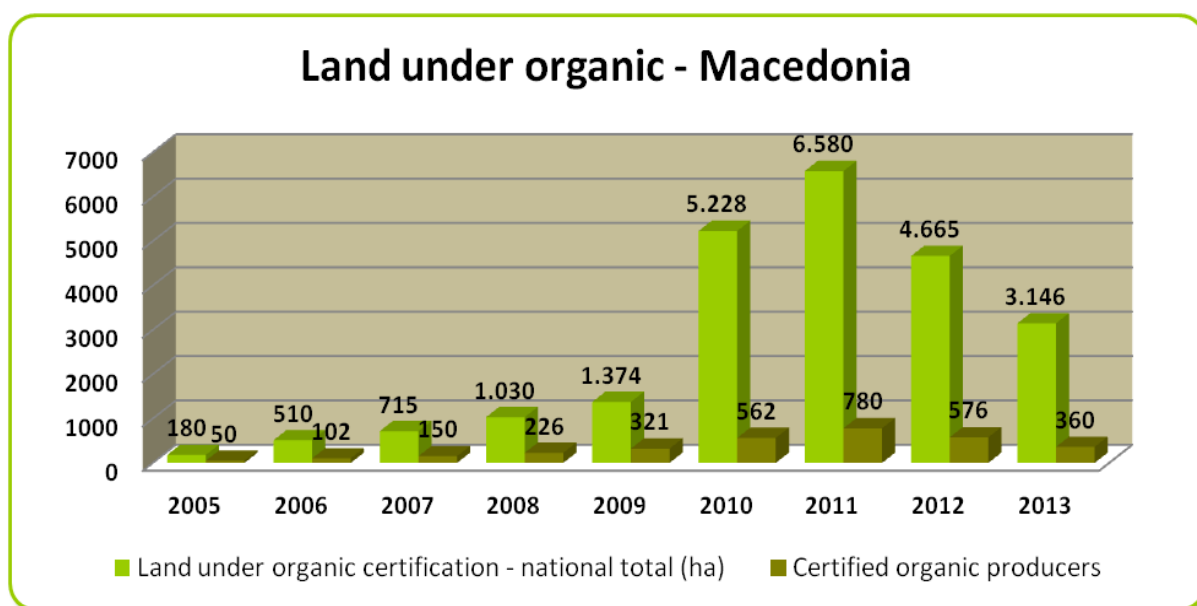
Првата симболична активност во органскиот сектор во Македонија се забележува во 1997 година, кога Алкалоид побарува прв органски сертификат во земјата со цел дивите билки (липа, камилица) да ги продава како органски на националниот пазар.

Првите системски активности во сферата на органското земјоделие во Македонија практично се имаат случено во 2000та иницирани од страна на ФИБЛ (FIBL) / Швајцарскиот проект за развој и соработка, а подоцна било поддржано производство на органски јапонски јаболка од страна на Швајцарската програма за увоз (SIPPO). Првата контрола на органско производство во земјата се има случено во 2003 година. Првиот сертификат за органско производство е издаден во 2004 год.

Во 2006 околу 500 хектари во земјата биле под органски насади, придонсувајќи со околу 0,4% од вкупната површина под земјоделски насади во земјата.

Во 2007 Македонската влада ја усвојува првата Национална Стратегија за Органско Земјоделие (2008-2011) поставувајќи ја основата за понатамошен развој на органското производство со цел да достигне 4% од обработливата површина до 2020. Законот за органско производство стапи на сила во 2010.

Техничка помош била обезбедена од FAO во 2012 со цел воспоставување на работна група од преставници од соодветните министерства и експерти во органскиот сектор за истите да го дефинираат националниот акциски план којшто беше донесен во 2013 со времетраење до 2020.

Извор: Завод за статистика на РМ, Министерство за земјоделие, шумарство и водостопанство, ИФОАМ

Процент на земја со органски насади

Година	Земја под органски сертификат – национално ниво, вкупно (ha)	Сертифицирани органски производители (#)	Почва под органски насад од вкупна земјоделска површина
2005	180	50	0,02%
2006	510	102	0,05%
2007	715	150	0,07%
2008	1.030	226	0,10%
2009	1.374	321	0,13%

2010	5.228	562	0,5%
2011	6.580	780	0,63%
2012	4.665	576	0,44%
2013	3.146	~360	0,3%

Извор: Министерство за земјоделие, шумарство и водостопанство на РМ, ФИБЛ и ИФОАМ

Зголемувањето на бројот на сертифицирани производители во 2010-2012 се верува дека е резултат на субвенциите и зголемената странска помош во секторот. Во 2013-2015 има пад на сертифицираните органски производители. Се верува дека причините лежат во тоа дека не се обезбедила доволно едукација и тренинг за сертифицираните производители и дека дел од нив се вратиле повторно на конвенционалното земјоделие. Кога од Наша Добра Земја направивме бројни посети и интервјуа со сертифицирани и несертифицирани производители, се изјаснија дека не веруваат во органското производство, иако веќе го имаат пробано.

Генерално може да се каже дека недостасувале активности за развој на пазарот, и до скоро не постојеа специјализирани канали за продажба на органските производи на домашниот пазар. Денеска, сеуште, органските производители дел од своите производи се присилени да ги продаваат како конвенционални (во некои случаи тоа преставува и поголем процент од производството).

Севкупно, постои недостаток од ентузијазам и верба во концептот на органско производство и конзумација, дури и од самите одговорни лица во релевантното министерство, вклучувајќи го и самиот Министер. Пазарот е доволно мал и ако не е добро организиран и поддржан од институциите вклучително и соодветна структура за едукација, поврзаност и јаки врски во секторот, лесно е активностите да колабираат.

Тип на органско производство во Македонија 2010-2012

Plant organic production/ha									
type/culture	2010			2011			2012		
	transitional	organic	total	transitional	organic	total	transitional	organic	total
Grains	2.723,7	276,1	2.999,8	3.292,38	378,03	3.670,41	1.345,12	899,24	2.244,36
Forage	848,9	145,7	994,6	724,48	260,76	985,24	435,87	552,13	988
Industrial	32,1	/	32,1	32,73	4,89	37,62	17,34	15,19	32,53
Oleiferous	40,7	6,7	47,4	149,9	9,26	159,16	86,33	73,42	159,75
Fruits	165,9	168,3	334,2	764,25	206,87	971,12	424,12	78,78	502,9
Grapes	223,6	20,7	244,3	11,07	29,67	40,74	80,27	46,5	126,77
Fresh vegetables	164,2	35,7	199,9	192,67	70,54	263,21	111,52	46,16	157,68
Fallow	306,4	66,3	372,7	406,18	47,24	453,42	316,45	134,64	451,09
Animal organic production/no.									
type of animal	transitional	organic	total	transitional	organic	total	transitional	organic	total
Cattle	2.522	37	2.559	3.810	1.411	5.221	712	1.981	2.693
Sheep	92.523	6.275	98.798	63.670	50.234	113.904	28.160	45.551	73.711
Goats	2.470	578	3.048	2.084	3.049	5.133	412	2.605	3.017

Во 2013 и 2014 реализиравме контакти и телефонски интервјуа со сите регистрирани сертифицирани производители во Македонија со цел да разбереме што произведуваат, кое искуство го имаат, дали може да планираме производство со нив, итн. Резултатите беа следните – од 350 сертифицирани производители, околу 50% беа производители на сточна храна и нивната регистрација беше поради тоа што нивниот производ во секој случај е органски, така што сертификацијата обезбедува повисоки субвенции за органски производи. Од останатите, 30% произведуваа житарки за човечка употреба (пченица, `рж, јачмен). На трето место доаѓаат оние кои произведуваа овошје и зеленчук, со не повеќе од околу 15%. Производството на органски ѓубрива има голем потенцијал (постојни капацитети за производство, сточна храна, временски услови и развој на локалниот пазар) но поради нерасчистени поврзаности помеѓу различни закони, развојот не може да се случи (на скор

состанок со Министерот за земјоделие темата беше дискутирана со интерес од негова страна за резолуција).

Процесирање и извоз

На пазарот постојат две локални фирми кои произведуваат втеглени производи од органски суровини. Едната од нив е извозно ориентирана – извезува на пазарите во ЕУ, главно Германија.

Согласно нашето сознание, постои една странска инвестиција во секторот од Германски инвестициски фонд во југот на земјата. Станува збор за 300 ha земја каде се произведува овошје и зеленчук главно за извоз во свежа состојба и во процесирани за сокови.

За жал, не постои статистика на % на извоз на локални процесирани и непроцесирани органски плодови од Македонија.

Немаме сеуште сретнато никој друг локален производител кој извезува органски свежи производи (македонскиот сертификат не е препознаен од ЕУ).

Цените на органските производи

Со тоа што на пазарот постојат мал број на производители на органски плодови, цените се диктирани од нив како страна со поголема преговачка моќ во случајот. Цените често знаат да бидат повисоки за 100-200 дури во некои случаи и за 300%. Ретко има цени исти на конвенционалните, или пониски од нив (само во случаи кога има вишоци кои не можат да се продадат или производ кој е од втора, трета класа). Оваа ситуација е неповолна за каналите на продажба, која што заедно со недоверба и несвесноста кај купувачите за органскиот сектор во генерална смисла – потнецијалот за раст без едукација и кампања за подигнување на свеста е многу мал.

Трговија (увоз) и перспективите за секторот

Настрана од почетоците во 2000тата со првите органски чаеви во земјата, првиот производствен процес на органски плодови има започнато во 2003 год. Како што побарувачката почна да се зголемува, првиот увозник на органски производи (главно од Германија) се регистрираше во 2009год, а во 2015 дополнителни три компании започнаа со слична дејност (со органски производи од Холандија). Во моментот во Скопје постојат 8 специјализирани продавници за продажба на само органски производи (локални/увозни). Постојат многу продавници за "здрава храна" (главно не органски производи) коишто држат и процесирани втеглени органски производи од локални компании.

Првата задруга на потрошувачи на органска храна неформално беше етаблирана во 2013, а регистрирана во 2015год. Во задругата има само локални само органски производи (главно свежи овошкы и зеленчуци). Задругата нуди одлична можност за производителите – но количините коишто се продаваат сеуште можат да бидат задоволени од постоечките производители така што тоа не преставува преголем мотив за конверзија на нови (пазарот сеуште е во развој).

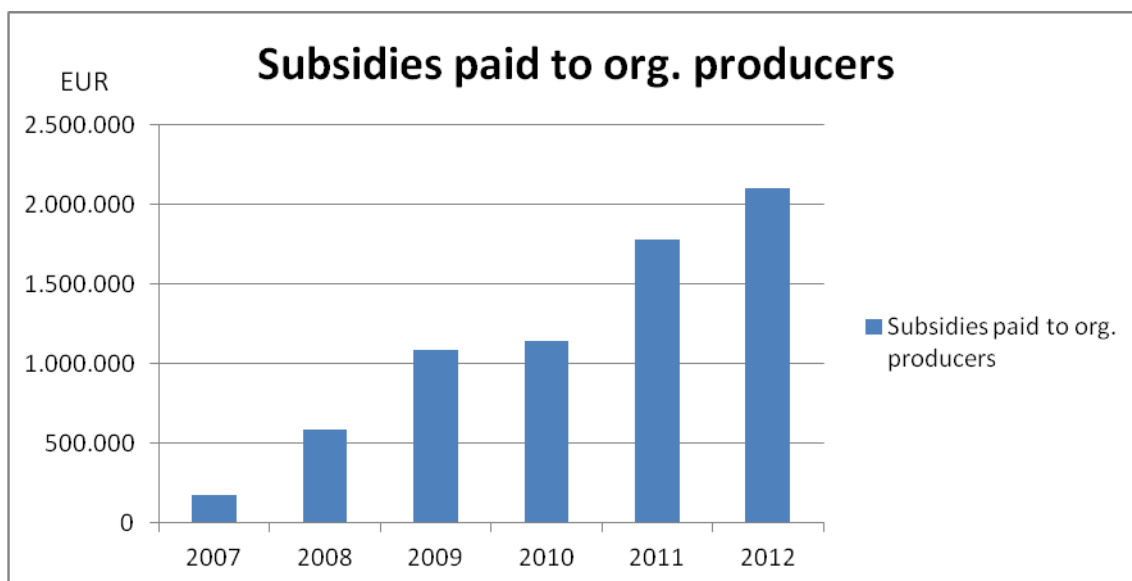
Не постои статистика за колкав е обртот и големината на пазарот.

Теми од особено значење кои го спречуваат понатамошниот развој на пазарот:

- Итна јавна кампања со објаснување (подигнување на свеста за органското производство и консумација) за процесот на производство (доверба) како и за процесот на сертификација (националното органско лого според истражување е препознаено само од 8% од испитаниците кои се 1000 од повеќе градови низ државата);
- Отворање на канцеларија каде на едно место потенцијален производител и засегнат потрошувач ќе може да дознае се за процесот на производство – можности за едукација, практичен тренинг, соработка, поддршка и охрабрување;
- Пристап до пазар – на производителите често им недостасуваат познавања за маркетинг, пристап до пазарот исл со цел да го зголемат своето присуство и можност за

- пласман – немаат информации за модели според кои би можеле да соработуваат со потрошувачите
- Многу важно: релевантното министерство да ги исплаќа субвенциите врзано, непристрасно

Субвенции исплатени на органските производители (2007-2012)

Извор: Министерство за земјоделие, шумарство и водостопанство на РМ

Профил на производители

Производителите вообичаено се возрасни и истите најчесто се занимаваат со земјоделство поголемиот дел од својот живот. Помалку скептични за новите практики во работењето, очекуваме новитетите да бидат усвоени првенствено од помладата генерација на фармери (или повратници од градот – интелектуалци кои се враќаат да живеат на село избегнувајќи го градското загадување и конsumerизмот меѓу другото). Прашањето е дали во Македонија таквите луѓе постојат во доволен број, наше сознание е дека расте и бројот постојано се зголемува.

Клучни институции и структури за земјоделие во земјата

Институции/организации:

- Министерството за земјоделие, шумарство и водостопанство е водечка институција за органско земјоделие, со сектор за истото;
- Државен инспекторат за земјоделие
- Агенција за храна и ветерина
- Министерство за заштита на животна средина и просторно планирање
- Министерство за Економија
- Институт за акредитација
- Институт за стандардизација
- Агенција за развој на земјоделието
- Агенција за финансиска поддршка во земјоделие и рурален развој
- Институт за земјоделие
- Федерација на органски производители
- Две сертификациски тела (куќи)
- Лаборатории (но не специјализирани)

Едукација:

- Факултет за храна и земјоделие: еден правец (додипломски) за еколошко производство со само два предмети посветени на органско производство.

Перспективи

Дури и без особена владина поддршка за секторот, може да се забележи пораст на побарувачката за органски производи на пазарот во последните 2-3 години. Овој растечки тренд е под влијание на зголемувањето на свеста за здрав начин на живот и консумација на здрава и органска храна.

Поради недостаток на домашно производство, процесирање и пазрна инфраструктура за органските производи, увозот на органски производи е доста застапен. Во оваа насока се креира ситуација во која Македонија, покрај своите одлични можности и услови за производство на органска храна, станува увозник на органски производи (тоа не важи во случајот за свежите плодови). Од тука, ни престојат многу предивици и можности за понатамошен развој!